

2017

**СТАРОЖИТНОСТІ
ЛІВОБЕРЕЖНОГО
ПОДНІПРОВ'Я**

Центр пам'яткознавства Національної Академії наук України
і Українського Товариства охорони пам'яток історії та культури
Інститут археології Національної Академії наук України
Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського
Центр охорони та досліджень пам'яток археології
Управління культури Полтавської облдержадміністрації

СТАРОЖИТНОСТІ ЛІВОБЕРЕЖНОГО ПОДНІПРОВ'Я

2017

Збірник наукових праць

Пам'яті М. Я. Рудинського (1887 – 1958)

Київ
Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК
2017

УДК 902.2.94 (477)
ББК 63.4 (4 УКР) 46
С 77

*Друкується за рішенням Вченої Ради Центру пам'яткознавства
НАН України і Українського Товариства охорони пам'яток історії та культури
(протокол № 8 від 10 жовтня 2017 р.), Плану роботи Управління культури
Полтавської облдержадміністрації на 2017 р.*

Редколегія:

Івакін Г. Ю., член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор;
Ковальова І. Ф., доктор історичних наук, професор; **Кулатова І. М.**; **Михайли-
на Л. П.**, доктор історичних наук, професор; **Мокляк В. О.**, заслужений праців-
ник культури України; **Мурзін В. Ю.**, доктор історичних наук, професор;
Нестуля О. О., доктор історичних наук, професор; **Скорий С. А.**, доктор історич-
них наук, професор; **Супруненко О. Б.**, кандидат історичних наук, старший
науковий співробітник (*науковий і відповідальний редактор*); **Терпиловський Р. В.**,
доктор історичних наук, професор; **Титова О. М.**, кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник; **Фасій Г. І.**, начальник Управління культури
Полтавської облдержадміністрації.

Рецензенти:

Гаврилюк Н. О., доктор історичних наук;
Моця О. П., член-кореспондент НАН України,
доктор історичних наук, професор.

*При передруку та іншому використанні матеріалів збірника
посилання на джерело обов'язкове.*

С 77 **Старожитності Лівобережного Подніпров'я – 2017 = Antiquities of the Dnieper
Left Bank Regions – 2017** : збірник наукових праць. Пам'яті М. Я. Рудинсько-
го (1887 – 1958) / Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК;
Інститут археології НАН України; ПКМ ім. Василя Кричевського;
ЦОДПА; [наук. і відп. ред. Супруненко О. Б.; редкол. : Івакін Г. Ю.,
Ковальова І. Ф., Кулатова І. М. та ін.]. – К. : Центр пам'яткознавства НАН
України і УТОПІК, 2017. – 168 с., IV кол. вкл.

ISBN 978-966-8999-87-1

Вміщені статті і публікації археологів – дослідників старожитностей
Дніпровського лісостепового Лівобережжя та Північно-Західного
Причорномор'я, присвячені пам'яті видатного українського археолога,
доктора історичних наук Михайла Яковича Рудинського (1887 – 1958).

Видання включає наукові праці з історії археології, археології
кам'яного, бронзового віку, скіфської епохи, раннього, розвинутого і піз-
нього середньовіччя, підготовлені напередодні наукової конференції,
присвяченої 130-річчю від дня народження вченого.

Для археологів, істориків, пам'яткоохоронців, працівників музеїв і
краєзнавців.

УДК 902.2.94 (477)
ББК 63.4 (4 УКР) 46

ISBN 978-966-8999-87-1

- © Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2017.
- © Інститут археології НАН України, 2017.
- © Полтавський краєзнавчий музей ім. В. Кричевського, 2017.
- © Центр охорони та досліджень пам'яток археології, 2017.
- © Автори статей, 2017.

КАНТЕМИРІВСЬКИЙ КОМПЛЕКС ПАМ'ЯТОК: до розробки принципів пошуку ґрунтових могильників черняхівської культури

У публікації наводяться результати обстежень Кантемирівського комплексу пам'яток пізньоримського часу. Зокрема, висвітлюється досвід встановлення меж відомого ґрунтового могильника, здійснюється спроба обґрунтування принципів пошуку ще невідомих ґрунтових некрополів.

Ключові слова: черняхівська культура, Кантемирівка, М. Я. Рудинський, ґрунтові могильники, селище.

Михайло Якович Рудинський (1887 – 1958) був одним з піонерів вивчення черняхівсько-сарматських поховальних курганних комплексів на теренах Полтавщини. Зокрема, чи не найвідомішими об'єктами в його науковому доробку стали поховання пізньоримського часу (до речі, цим терміном одним з перших саме й користувався вчений), досліджені ним у Новосанжарському кургані, а також у курганах Кантемирівського могильника [3; 4]. Останній виявився складовою частиною синхронного ґрунтового некрополю, розміщеного поруч селища в урочищі Хозари [2].

У 2015 р. автором були проведені розвідкові роботи на комплексі, метою яких було встановлення меж у природі ґрунтового некрополю. Побіжно обстежувалося й селище. Результати та деякі спостереження за наслідками цих робіт саме і представлені науковому загалу.

Пошук і локалізація ґрунтових могильників усіх без винятку археологічних періодів на сьогоднішній день залишається дуже складною справою. Візуальні ознаки таких комплексів або ж відсутні взагалі, або ж мінімальні. Геомагнітна розвідка застосовується не часто через свою незначну площу покриття території та дороговизну (та й не гарантовано, що вона стовідсотково дасть позитивний результат). Саме тому цілісна методика таких розшуків наразі не узгоджена.

Не можна стверджувати, що в цій публікації наведена вже перевірена і дієва основа візуального виявлення ґрунтових комплексів. Навпаки, тут здійснюється спроба піти від протилежного: у даному випадку розвідкові роботи велися на території, де попередніми дослідженнями вже була встановлена наявність могильника. І на основі

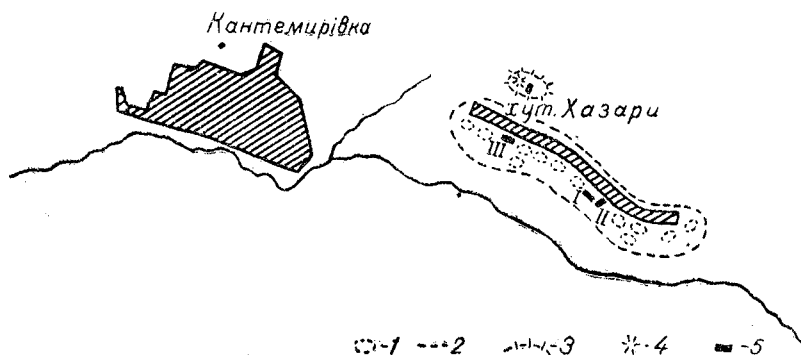

Рис. 1. Кантемирівський комплекс пам'яток пізньоримського часу.

Схема розміщення пам'яток (за Є. В. Махно, 1952).

1 – залишки зруйнованих жител; 2 – межа поселення; 3 – межа могильника; 4 – курган, розкопаний у 1924 р.; 5 – розкоп.

віднайдених візуальних ознак здійснюється спроба визначення певних орієнтирів для виявлення подібних об'єктів у майбутньому.

Кантемирівський комплекс складається з відкритого селища, ґрунтового і курганного могильника (рис. 2 на кол. вкл. IV). Пам'ятка була виявлена М. Я. Рудинським у 1924 р.: ним було зафіксоване селище «на підметах» (схилах) правого берега р. Штурмової, закладено дві пошукові траншеї, а також досліджено курганний могильник на захід від поселення, у складі трьох насипів, що розміщувалися у межах некрополю [3, с. 26–28; 4, с. 133–150].

У 1945 р. селище обстежував І. І. Ляпушкін та Г. О. Сидоренко [1, с. 164]. У 1948 р. Є. В. Махно, аспірантка М. Я. Рудинського, дослідила 300 м² площі поселення та 260 м² на могильнику, де нею було виявлено 10 поховань [2, с. 233]. Судячи з плану, розкоп на могильнику знаходився в південно-східній його частині [2, рис. 1] (рис. 1: 1).

Селище черняхівської культури, колишні мешканці якого, безперечно, й залишили ґрунтовий могильник, розташоване за 140 м на схід – південний схід від могильника, в ур. Хозари (Хазари, Казари), вздовж західного схилу р. Штурмової, правобічної притоки р. Коломак (лівобережний доплив р. Ворскли). Останнє має площу 1,0 × 0,1 км [2, с. 233]. Нашими розвідками здійснювалися лише перманентні обстеження території поселення, без чіткого встановлення його меж (дослідження останнього не входило до мети відрядження). Основним об'єктом розвідок був власне могильник, на який потрібно було укласти оновлену облікову документацію.

Для спроби локалізації ґрунтового могильника використовувалася фіксація всіх можливих візуальних ознак, які тут були наявні: 1) рельєфних; 2) за кольоровою диференціацією ґрунту, і, звісно, 3) за підйомними матеріалами. Всі ознаки (у т. ч. кожен фрагмент кераміки, плями і т. д.), що виявлялися, фіксувалися за допомогою пристрою GPS.

У південно-західному секторі могильника (контури якого були окреслені вже пізніше) було виявлено єдиний помітний на сьогодні виразний насип кургану, що хоч якось виділявся за рельєфними ознаками. Його сучасна висота становила близько 0,45 м, діаметр — 17 м. Хоча з боку пониження схилу його висота здавалася дещо більшою.

Курган 1, досліджений М. Я. Рудинським, розміщувався «на стрілці мису на схилі до Штурмової», мав висоту на той час 0,60 м (щоправда, розміщення поховань курганів №№ 1–2 на відстані всього 3 м один від одного нашттовхують на думку, що здійснені вони були під чи в одному насипі). Наразі є впевненість, що це підвищення якраз має безпосереднє відношення до решток вказаного кургану (рис. 2: 2: к. 1 на кол. вкл. IV). Саме таке його розміщення вказане й на плані, укладеному за участі М. Я. Рудинського Є. В. Махно у 1952 р. [2, рис. 1].

Третій (за обліком М. Я. Рудинського) насип знаходився на цій же ділянці, «на відстані гонів[?] на північний схід» від першого [4, с. 141]. На сьогодні вдалося простежити лише ледь помітне курганоподібне підвищення в південно-східному секторі могильника (рис. 2: 2: *кпн* на кол. вкл. IV). Хоча у північно-східному напрямку від насипу № 1 помітна ціла низка суглинкових плям (решток викидів-?), не виражених у рельєфі, але досить добре виділених за кольором на поверхні. Усі вони розміщені край встановленої межі некрополя, «закриваючи» його з північного заходу. Цікаво, що в інших частинах могильника подібні плями не надто виділялися, хоча ґрунт на кілька тонів вирізнявся від навколишнього. Тому можна висловити припущення, що це можуть бути рештки також невеликих заораних насипів чи сліди розорювання викидів з глибоких ґрунтових захоронень.

Ще три розорані насипи, за даними М. Я. Рудинського, містилися на північний захід від першого, але вже на той час вони були повністю заорані (та й не зрозуміло, на якій відстані останні знаходилися від місця досліджень).

Звісно, наявність курганних насипів на території черняхівського ґрунтового могильника — це більше виняток, аніж правило. Далеко не завжди можна чітко помітити різницю в кольорі порушеного і недоторканого ґрунту, відзначити наявність викидів. Тому основною ознакою для встановлення меж цього могильника була фіксація зна-

хідок підйомних матеріалів. За цією ж схемою розміри і місцерозташування некрополю зафіксувала й Є. В. Махно в 1948 р. [2, с. 236].

Підйомні матеріали у приблизно рівномірному об'ємі траплялися на всій території, що пізніше була окреслена як ділянка під могильником. Причому, знахідки траплялися і на курганах, і на суглинкових плямах.

Як зазначалося вище, зафіксовані курган і плями розташовувалися на периферії могильника, за ними матеріальних решток нами виявлено майже не було (кілька фрагментів кераміки у просторі між могильником і селищем були відсіянні як випадкові й неінформативні). Цікаво, що й закладена М. Я. Рудинським траншея «на південь та захід від кургану № 1» (тобто, вже поза межею території з виявленим підйомних матеріалів) також показала цілковиту відсутність як поховань, так і окремих знахідок у чорноземі. Це може слугувати черговим аргументом на користь дієвості методу фіксації меж ґрунтових некрополів за підйомними матеріалами.

Звернемося до характеристики зібраних на могильнику знахідок. Їх збір здійснювався упродовж доволі тривалого часу, до колекції відбиралися усі зразки для аналізу. Саме тому така вибірка може вважатися достатньо інформативною.

Переважна їх частина — це фрагменти кераміки (168 од. діагностованих за типом посуду, без урахування уламків, які не можна було віднести до конкретного типу). Невелика частка знахідок припадає на шматочки кісток тварин. Абсолютна більшість — це дрібні фрагменти від малих сколів до уламків близько $2,0 \times 2,0$ см. Великих фрагментів, на зразок вкриваючих територію селища, не виявлено взагалі. Лише кілька з уламків досягали більших розмірів у $4,0$ – $5,0$ см.

Значна подрібненість кераміки — можливо, одна з характерних ознак могильника. Пояснити таку закономірність виключно результатами розорювання не видається можливим.

З представленої групи уламків кераміки 52 фрагменти належать кухонним зразкам (трохи менше $1/3$); 110 — столовим сіро- і чорнолощеним (майже $2/3$); 4 ліпним посудинам та 2 стінкам амфор. Відразу ж впадає у вічі абсолютне переважання у цій вибірці гончарного столового посуду. Такої відносної пропорції між кухонним та столовим посудом немає на жодному з відомих черняхівських селищ краю.

Для порівняння, в центральній частині селища було проведено суцільний збір підйомних матеріалів для складання статистичної таблиці. Невеликі збори також були здійснені й у південній периферійній ділянці поселення, але тут, як виявилось, відсоток гончарної столової кераміки менший. Тому для «чистоти експерименту» було обрано центральну ділянку селища, де зафіксовано найвищу питому вагу таких знахідок.

Так, з 306 зібраних фрагментів доля кухонних посудин становила близько 58 %, гончарної столової — 32 %, амфорної — 8 %, і лише 2 % ліпної. Є. В. Махно відстежила схожу статистику в розкопі III: 64 % кухонної і 36% столової (без урахування інших типів, ця пропорція виключно між цими двома категоріями) [2, с. 235]. В інших розкопах доля лискованої кераміки була на порядок меншою. Це чи не найбільший відсотковий показник питомої ваги столової кераміки серед синхронних пам'яток краю (і не лише Полтавщини, на чому й наголошувала дослідниця [2, с. 235]). Та навіть така статистика далеко не схожа з тією, яка була отримана на могильнику.

Зважаючи на це, можна вважати, що велика питома вага (чи взагалі превалювання) столового посуду серед підйомних матеріалів може також вказувати на характер пам'ятки, такої як могильник. Звісно, відсоток питомої ваги лискованої кераміки на поселенні може бути й певним хронологічним показником. Але відносна пропорція, у порівнянні селище-могильник, як здається, має все ж зберігатися.

Крім того, абсолютна більшість стінок столових посудин мають мастку поверхню, «залізани» сколи, і значно різняться за структурою з поселенськими. Подібні видозмінені ознаки, хоч і не такі виразні, мають й фрагменти кухонної кераміки. Як видається, така її метаморфізація може пов'язуватися лише з вторинною дією на глиняний посуд вогню. Подібні видозміни лискованої кераміки після впливу високих температур кілька разів вже спостерігалися на інших пам'ятках, зокрема — кремаціях.

Ця кераміка може походити як з решток тризн, так і зі зруйнованих оранкою неглибоких кремацій. Глибина ґрунтових поховань тут, за Є. В. Махно, становить 0,30–0,50 м. Останніх на могильнику дослідницею зафіксовано 4 з 10, тобто 40 % [2, с. 233]. Тож, ця ознака також загалом може бути «лакмусом» для локалізації могильників.

Таким чином, результатом проведеної роботи стала локалізація меж могильника і складання його плану. Розташований він на захід — північний захід від селища, на схилі корінного берега, за 140 м від поселення, на 4–6 м вище відносно найвищого краю селища. Встановлені розміри пам'ятки — 200 × 132 м у місцях максимального розширення, площа — 2,0 га. Форма — наближена до прямокутника, з нерівними краями та кількома виступами (рис. 2 на кол. вкл. IV). Цікаво, що розміри некрополю за Є. В. Махно (150 × 80–100 м) незначно відрізняються від наведених [2, с. 236].

У подальшому планується здійснити спробу використання описаних принципів для пошуку черняхівських ґрунтових некрополів, перш за все — в околицях вже відомих селищ, а також доповнити їх територіально-топографічними закономірностями у співвідношенні розміщення селищ та могильників.

Література

1. **Ляпушкин И. И.** Днепровское лесостепное Левобережье в эпоху железа / И. И. Ляпушкин / АН СССР, Ин-т археологии. — М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1961. — 384 с. — (Серия: МИА. — № 104).
2. **Махно Є. В.** Кантемирівське поселення та могильник культури полів поховань / Є. В. Махно // АП УРСР. — К.: Вид-во АН УРСР, 1952. — Т. III.— С. 231–241.
3. **Рудинський М.** Археологічні збірки Полтавського музею / Михайло Рудинський // Збірник, присвячений 35-річчю Музею / ПДМ. — Полтава, 1928. — Т. I. — Окр. відбитка. — С. 3–36.
4. **Рудинський М. Я.** Кантамірівські могили римської доби / Михайло Рудинський // Записки ВУАК. — К.: ВУАК, 1930. — Т. I. — С. 127–158.

В. В. Шерстюк

Кантемировский комплекс памятников: к разработке принципов поиска грунтовых могильников черняховской культуры

Резюме

В публикации приводятся результаты обследований Кантемировского комплекса памятников позднеимперского времени. В частности, освещается опыт установления границ известного грунтового могильника, осуществляется попытка обоснования принципов поиска еще неизвестных грунтовых некрополей.

Ключевые слова: черняховская культура, Кантемировка, М. Я. Рудинский, грунтовые могильники, селище.

V. V. Sherstiuk

Kantemyrivka Complex of Monuments: to the Development of the Search for Soil Burial Grounds of the Chernyakhiv Culture Principles

Summary

The publication contains the results of observation of Kantemyrivka complex of monuments of the late Roman times. The experience of establishing the boundaries of a well-known soil burial ground is highlighted in particular; an attempt to justify the principles of searching for still unknown soil necropolises is made.

Keywords: the Chernyakhiv culture, Kantemyrivka, M. Ya. Rudynskyi, soil burial grounds, settlement.

АВТОРИ

Артем'єв Андрій Владиславович — кандидат медичних наук, асистент кафедри дитячої терапевтичної стоматології з профілактикою стоматологічних захворювань ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія», старший науковий співробітник Центру охорони та досліджень пам'яток археології Управління культури Полтавської облдержадміністрації

Булава Леонід Миколайович — кандидат географічних наук, професор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Гавриленко Ігор Миколайович — кандидат історичних наук, доцент кафедри історії гуманітарного факультету Полтавського національного технічного університету ім. Ю. Кондратюка

Гейко Анатолій Володимирович — кандидат історичних наук, завідувач відділом палеогончарства Інституту керамології НАН України, старший науковий співробітник Національного музеюзаповідника українського гончарства в Опішному

Дараган Марина Миколаївна — кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу археології раннього залізного віку Інституту археології НАН України

Джос Віктор Сергійович — завідувач відділом охорони пам'яток культурної спадщини Національного історико-археологічного заповідника «Кам'яна Могила»

Дровосєкова Оксана Володимирівна — директор ДП «Південьгидроархеологія» ДП НДЦ «ОАСУ» Інституту археології НАН України

Єльников Михайло Васильович — кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Запорізького національного університету

Зайцев Андрій Володимирович — кандидат медичних наук, асистент кафедри терапевтичної стоматології ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»

Заматаєва Ольга Вікторівна — екскурсовод Національного історико-археологічного заповідника «Кам'яна Могила»

Коваленко Оксана Валентинівна — кандидат історичних наук, доцент, докторант кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, науковий співробітник Інституту керамології — Відділення Інституту народознавства НАН України

Крісілова Галина Федорівна — молодший науковий співробітник Одеського археологічного музею НАН України

Кулатова Ірина Миколаївна — директор Центру охорони та досліджень пам'яток археології Управління культури Полтавської обласної державної адміністрації

Куштан Дмитро Павлович — кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Інституту археології НАН України.

Луговий Роман Сергійович — завідувач науково-дослідного експозиційного відділу археології Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського.

Михайлова Наталя Іванівна — головний зберігач фондів Національного історико-археологічного заповідника «Кам'яна Могила»

Подзоров Дмитро Володимирович — старший лаборант кафедри терапевтичної стоматології ВДНЗУ «Українська медична стоматологічна академія»

Приймак Віктор Володимирович — провідний науковий співробітник Історико-культурного заповідника «Більськ» Полтавської обласної ради

Пуголовок Юрій Олександрович — кандидат історичних наук, науковий співробітник Інституту керамології — відділення Інституту народознавства НАН України, старший науковий співробітник Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному

Пустовалов Сергій Жанович — доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри культурології Київського Національного університету культури і мистецтва

Секерська Наталія Михайлівна — кандидат історичних наук, завідувач відділом експозиції Одеського археологічного музею НАН України

Супруненко Олександр Борисович — кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, директор Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського, заслужений працівник культури України

Шевчук Олександр Олександрович — нумізмат-дослідник

Шерстюк В'ячеслав Вікторович — завідувач відділом Центру охорони та досліджень пам'яток археології Управління культури Полтавської обласної державної адміністрації

Яненко Анна Сергіївна — кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника

ЗМІСТ

Супруненко О. Б. (м. Полтава). Михайло Рудинський — археолог, пам'яткоохоронець, музейник, видавець і педагог (до 130-річчя від дня народження).....	3
Михайлова Н. І., Заматаєва О. В. (м. Мелітополь). Внесок М. Я. Рудинського у вивчення культового комплексу Кам'яна Могила.....	21
Яненко А. С. (м. Київ). Музейна археологія Полтавщини 1920-х — початку 1930-х років.....	27
Дровосєкова О. В. (м. Запоріжжя). Видатний вчитель і талановитий учень.....	42
Джос В. С. (м. Мелітополь). М. Я. Рудинський і питання охорони Кам'яної Могили.....	48
Пустовалов С. Ж. (г. Киев). Б. Д. Михайлов — исследователь петроглифов Каменной Могилы.....	54
Гавриленко І. М. (м. Полтава). З історії вивчення палеолітичної стоянки Гінці: дослідники, дослідження, результати.....	66
Кулатова І. М., Супруненко О. Б. (м. Полтава). Кілька нових кам'яних стел у зібранні Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського.....	85
Коваленко О. В., Куштан Д. П., Луговий Р. С. (мм. Полтава, Київ). Курган доби бронзи Сторожівського могильника на Полтавщині... 96	96
Дараган М. М., Гейко А. В. (м. Київ, смт Опішня). Просторова організація поселень початку раннього заліза в Середньому і Нижньому Поворсклі.....	110
Шерстюк В. В. (м. Полтава). Кантемирівський комплекс пам'яток: до розробки принципів пошуку ґрунтових могильників черняхівської культури.....	118
Приймак В. В. (м. Суми). До історії вивчення археологічних пам'яток Посулля I — поч. II тис. н. е.	124
Пуголовок Ю. О. (м. Полтава). Орнітоморфні зображення на глиняному посуді сіверян.....	130
Єльников М. В. (м. Запоріжжя). Пам'ятки часу Золотої Орди з будівельною кашинною керамікою з Полтавщини та Запоріжжя.....	136
Булава Л. М., Шевчук О. О. (мм. Полтава, Одеса). Знахідки монет Золотої Орди 60–70-х років XIV ст. на Полтавщині.....	142

Зайцев А. В., Артемьев А. В., Подзоров Д. В. (<i>г. Полтава</i>). О возможности применения знаний палеопатологии в исторических науках	150
Секерская Н. М., Крисилова Г. Ф. (<i>г. Одесса</i>). М. С. Сеницын — сотрудник Полтавского краеведческого и Одесского археологического музеев.....	157
Список скорочень	162
Автори.....	165

Наукове видання

СТАРОЖИТНОСТІ ЛІВОБЕРЕЖНОГО ПОДНІПРОВ'Я 2017

Збірник наукових праць

Пам'яті М. Я. Рудинського (1887 – 1958)

На обкладинці: 1 с. – казан скіфського часу з Перешепинського курганного некрополю поблизу с. Більськ Полтавської обл.

Бронза. ПКМВК, надходження 1924 р.;

4 с. – античне дзеркало з поховання 2 кургану № 18 курганного некрополя скіфського часу в ур. Таранів Яр поблизу с. Мачухи під Полтавою. *Бронза.* ПКМВК. Розкопки М. Я. Рудинського, 1924 р.

Відповідальна за випуск – **І. М. Кулатова.**

Відп. редактор – **О. Б. Супруненко.**

Коректор – **О. Б. Супруненко.**

Художник – **Т. В. Менчинська.**

Комп'ютерний набір – авторський.

Технічний редактор та комп'ютерна верстка – **С. В. Хорев.**

Переклад на англійську мову – **Н. Г. Кондратенко.**

Здано в набір 10.09.2017 р. Підписано до друку 10.10.2017 р.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Ньютон.

Друк офсетний. Обл.-вид. арк. 10,16. Ум. друк. арк. 10,00.

Тираж 305 прим. (1-й запуск – 150 прим.). Вид. № 190. Зам. 03/2017.

Виготівник: ПП «Дивосвіт».

36014, м. Полтава, вул. Р. Кириченко, 36, оф. 3.

Тел. (0532) 50-65-63.

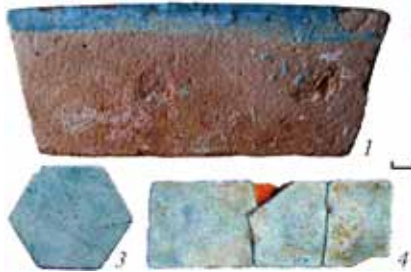
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції, серія ДК № 866 від 22.03.2002 р.

До статті *В. В. Шерстюка*
**«Кантемирівський комплекс пам'яток:
 до розробки принципів пошуку ґрунтових
 могильників черняхівської культури».**

Рис. 2. Кантемирівський комплекс
 пам'яток пізньоримського часу.
 1 – план; 2 – детальний план могильника.
 Програмна оболонка – «Global Mapper»,
 основа – космознімок SAS Planet Yandex,
 основа гіпсометрії – SRTM.

До статті *М. В. Єльнікова* «Пам'ятки
 часу Золотої Орди з будівельною
 кашинною керамікою з Полтавщини
 та Запоріжжя».

Рис. 3. Городище Кінські Води.
 Цеглини—«сухари» з бірюзовою
 поливою з глини (1) і кашину (2),
 кашинні плитки (3-4).

До статті *Л. М. Булави, О. О. Шевчука* «Знахідки монет Золотої Орди
 60–70-х років XIV ст. на Полтавщині».

Рис. 1. Мідний брусок зі слідами відрізу литника (76 × 15–16 × 5 мм; 38 г).

Рис. 2. Підробка данга Мухаммада (тип «Влада Богу», 773 р. Х.)
 з мідним ядром і залишками плакування сріблом (15 × 16 мм; 0,79 г).

ANTIQUITIES

OF THE DNEIPER LEFT BANK REGIONS

